

УДК 930.1:94(438+477)“1918–1939”

Гава П. М.,
аспірант кафедри історіографії та джерелознавства
інституту Історії, політології і міжнародних відносин,
Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника (Україна, Івано–Франківськ),
gava–1987@ukr.net

РЕЛІГІЙНІ ПРОЦЕСИ НА ЛЕМКІВЩИНІ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: СУЧАСНА ПОЛЬСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ

Проаналізовано праці польських істориків, опубліковані після 1989 року, у яких досліджено релігійні процеси на Лемківщині в міжвоєнній Польщі. Розкрито специфіку досліджуваної теми і рівень її вивчення польськими істориками. Визначено дискусійні аспекти релігійного життя лемків і їх відображення в сучасній польській історіографії.

Ключові слова: сучасна польська історіографія, конверсія, лемки, Лемківщина, Апостольська Адміністрація Лемківщини.

Церковно–релігійне життя українців у міжвоєнній Польщі має свою історіографічну традицію, яка бере свій початок ще від часу досліджуваних подій. Сучасна польська історіографія дає можливість поглянути на дану проблему з точки зору сучасності і представити її у світлі нових історичних джерел. Перші узагальнюючі наукові дослідження висвітлювали, в основному, релігійне життя українців у Східній Галичині і на Волині, тому ті ж самі процеси на Лемківщині залишилися поза увагою науковців [15; 16; 17]. Проте, дана проблематика знайшла своє детальне відображення в спеціальних дослідженнях. Різний рівень дослідженості окремих аспектів релігійного життя лемків і розбіжності в інтерпретаціях окремих подій, поставили перед нами завдання проаналізувати історіографічні джерела присвячені даній проблемі, виявити і порівняти точки зору науковців на досліджувані проблеми.

На сьогодні в українській історичній науці практично відсутні дослідження присвячені сучасній польській історіографії релігійних процесів на Лемківщині в міжвоєнний період. Це додатково актуалізує наше дослідження. У декількох публікаціях польських авторів (Я. Брускі [3], А. Зембі [19], Е. Коко [5] й О. Лінкевич [1]) досліджено лемкознавчій роботи і праці, присвячені українському питанню в міжвоєнній Польщі, але вони тільки побіжно зачепили дану проблему в ширшому хронологічному і тематичному аспекті. Таким чином питання вивчення історіографії релігійних процесів на Лемківщині досі залишалося відкритим.

Історіографія релігійних стосунків на Лемківщині потребує свого окремого розгляду, оскільки, процеси, які тут відбувалися мали свою специфіку в порівнянні з трансформаціями в православній церкві на Волині і діяльністю Української греко–католицької церкви (УГКЦ) в Східній Галичині. Характерною рисою релігійного

життя лемків у міжвоєнний період було наростання конфронтації між різними конфесіями. Релігійні конфлікти на Лемківщині в історіографії називають по різному, “релігійна війна”, “релігійна війна в горах”, чи “тилявська схизма”, котра стала початком масового переходу греко–католицького населення на православ’я. В основному конфлікт точився між греко–католиками і православними, але конфронтація простежувалася і в середині УГКЦ. Складністю ситуації користалися треті сили, польський уряд і різного роду релігійні меншини.

У працях польських істориків відзначається, що процеси, які проходили в релігійному житті Лемківщини мали свій специфічний характер. Зокрема, П. Пшибильський вважає, що т.зв. “релігійна війна” була виключно лемківською проблемою [12, s. 8]. У свою чергу, Я. Брускі спробував відповісти на два наступні питання: чи можна питання Лемківщини виділяти із загальногалицьких справ? Чому релігійна агітація принесла так пізні результати і чому саме тут, адже Східна Галичина була в центрі російських зацікавлень [2, s. 145–146]? Дослідник спробував дати відповідь на ці питання шляхом порівняння процесів поширення православ’я на Закарпатті і Лемківщині. На його думку, перехід до православної церкви по обох сторонах Карпат відбувався за одним сценарієм. Спочатку виникав конфлікт громади з греко–католицьким священником, а потім усі гуртом переходили на православ’я. Проте, автор зауважує, що такі переходи часто були тільки формальністю. Іноді, в поділених селах, формально греко–католицька людність здійснювала релігійні практики разом з православними, а на Закарпатті були випадки, коли громада офіційно не приступала до схизми, але фактично поривала з католицькою церквою усуваючи з літургії ім’я папи і латинський обряд [2, s. 153–154].

Історик вважає, що неоправдавна течія в Східній Галичині відмерла разом з упадком Російської імперії, натомість, на Лемківщині і Закарпатті активізувалася після Першої світової війни, де сильно були закорінені староруські і проросійські настрої, а православ’я сприймалося як охоронець східної спадщини. В таких умовах греко–католицькі священники сприймалися як противники власної руської ідентичності [2, s. 158]. Але, як пише Я. Брускі, важко припустити, що російські національні почуття сприймалося серед русинських вірних. Промосковські симпатії випливали з переконання, що росіяни такі самі русини як жителі Закарпаття і Лемківщини, та це не означало готовності відмовитися від власних традицій, чи прийняти російські звичаї і мову. Натомість, у релігійній пропаганді сильно акцентувалося на антиукраїнських елементах [2, s. 156].

У своєму дослідженні Я. Брускі спробував вияснити роль влади у релігійних конфліктах. За його словами офіційна влада, з одного боку, не могла фаворизувати котрись зі сторін, а з другого, офіційні польські і чехословацькі чинники фактично сприяли православ’ю розраховуючи використати його з політичною метою. На

Лемківщині йшлося про ізоляцію від галицьких впливів і послаблення українського національного руху [2, s. 157].

Причини релігійної конверсії на Лемківщині спробував окреслити С. Стемпень. На його думку, зміна конфесії відбувалися не без місіонерської діяльності православної церкви і фінансової допомоги від різних російських організацій. До переходу на православ'я спричинила також внутрішня ситуація в УГКЦ, а саме, надмірна заангажованість греко-католицьких священників в політичній діяльності, легковажне ставлення до місцевих традицій, осміювання регіональних мов і звичаїв. Також питання celibату для консервативних лемків звучало як загроза чистоті “віри предків” [17, s. 216].

У свою чергу, Я. Мокляк вважає, що безпосереднім приводом зміни конфесії було питання літургії. Населення, призвичаєне до усталеної моделі богослужіння, виражало незадоволення священником, який не вживав у літургії слово “православний”, а замість нього казав “правовірний”, чи “католицький”. Це, на думку Я. Мокляка, викликає питання, на скільки така позиція вірних виникала з релігійної свідомості, а на скільки була відображенням традиції [8, s. 55]? Зміну слова “православний” дослідник пов'язує з українізацією УГКЦ, яка починаючи з кінця XIX ст. і проходила в опозиції до російського православ'я. Процес надання УГКЦ національних рис історик характеризує як надто поспішний, до якого вірні не були приготувані. До того ж, усунування з літургії слова “православний” не мало канонічного підґрунтя і суперечило рішенням апостольської столиці від 19 травня 1891 р., яке чітко окреслило слова виголошувати для вірних: “усіх вас православних християн”.

Я. Мокляк звернув увагу на дивний збіг у часі заходів митрополита православної церкви Діонісія з метою зміцнення православ'я і активізація російської національної меншини, з одного боку, а з другого – реорганізація проросійської політичної партії Російська селянська організація (PCO) в південно-східних воєводства і масові конверсії на православ'я на Лемківщині в другій половині 1920-х рр. [8, s. 52]. Дослідник наголошує на залежності православної церкви на Лемківщині від політичних факторів. Зокрема, рішення PCO прийняте 22 травня 1932 р., про припинення конфесійних конфліктів на Лемківщині заради культурного і господарського розвитку регіону було досить поважним чинником, який змусив керівництво православної церкви припинити місію на Лемківщині [8, s. 64]. За словами Я. Мокляка, питання віри грали другорядну роль у справі конверсії. Конвертити часто не розрізняли конфесійних догматів і далі визнавали примат папи. Зміна обряду мала швидше зовнішню форму і полягала в зміні душпастиря, святині і зверхньої духовної влади [8, s. 75].

Конфлікт між православною церквою і УГКЦ спробувала структурувати А. Крохмал. Дослідниця виділила три етапи. Перший: 1918–1926 рр. характеризувався наростанням конфлікту; другий: 1926–1934 рр. найбільш бурхливіша частина спорів, яку започаткувала т.зв. “тилявська схизма”; третій: 1934–1939 створення Апостольської Адміністрації Лемківщини (ААЛ) [6, s. 138]. Авторка також відзначила, що між греко-католицьким і

православним духовенством протягом 1926–1939 рр. утримувалися антагонізми, але серед вірних ситуація виглядала інакше. Після насильницької хвилі конверсії у 1926–1928 рр., коли дійсно можна говорити про “релігійну війну”, наступні роки принесли певне заспокоєння, а родинні зв'язки налагодили позитивні стосунки [7, s. 297].

Більше уваги польські історики приділили вивченню історії ААЛ, окремої греко-католицької адміністративної одиниці створеної у 1934 р. з деканатів перемиської єпархії, котра підпорядковувалася безпосередньо Ватикану. У дослідженнях істориків, присвячених цьому питанню, можна спостерігати дві точки зору на причини її створення і наслідки діяльності. Прихильники першої, С. Стемпень [17, s. 216], Р. Потоцький [10, s. 105], Е. Сенко [13, s. 179], притримуються думки, що ААЛ була створена з метою припинити масовий перехід греко-католиків на православ'я і завдяки цьому було припинено конверсію.

Друга група дослідників, Б. Вуйтовіч, Е. Коко, А. Крохмал, Я. Мокляк, Б. Прах, Я. Степек, не погоджуються з думкою, що ААЛ створювалася з метою припинити конверсії і що саме вона перешкодила поширенню православ'я на Лемківщині. За словами Е. Коко, метою створення ААЛ була нейтралізація впливу українського руху серед лемків [4, s. 59]. Цю думку детальніше розвинув Я. Мокляк пишучи, що ААЛ формально підпорядковувалася апостольській столиці, але фактично була використовувана в національній політиці Польщі з метою ізоляції Лемківщини від впливів Греко-католицької церкви, які йшли з Перемишля і Львова. Але дослідник зазначає, що виникнення ААЛ було не тільки справою рук уряду, але й старорусини створили для цього сприятливий ґрунт [9, s. 385]. Роль уряду у підсиленні конфлікту на релігійному ґрунті відзначили Я. Степек [14, s. 340–341] і Б. Прах [11, s. 300]. Зокрема, останній відзначив, що місцева адміністрація допомагала доставляти на села газети, в яких містилися агітаційні антиукраїнські матеріали, а агітацію за відокремлення від перемиської єпархії проводили ті місіонери, які не досягнули успіху в популяризації православ'я [11, s. 300]. Також Б. Прах розвінчав думку, буцімто ААЛ припинила масові конверсії. За його словами, останні парафії перейшли на православ'я в 1932 р., а нова церковна одиниця мала реалізовувати наміри уряду відрізати Лемківщину від українських впливів [11, s. 311]. Детальніше на цьому питанні зупинився Б. Вуйтовіч. На його думку, кінець “релігійної війни” наступив близько 1934 р. і був пов'язаний з позицією самих православних священників, котрі, бачачи зріст незадоволення серед вірних, 30 травня 1933 р. прийняли резолюцію, яка наказувала припинити агітацію міжлюдністю греко-католицького віровизнання на Лемківщині і обмежити прийом бажаючих до православної церкви. Сама ААЛ, на думку історика, додатково ускладнила релігійне життя. Більшість населення не орієнтувалася в новій ситуації, що породжувало нові поділи і ненависть [18, s. 129]. Такої ж думки дотримується А. Крохмал, котра вважає, що утворення ААЛ не принесло успіху жодній зі сторін, а хвиля масового переходу на православ'я було затримана ще до прийняття рішення про виникнення ААЛ. Дослідниця додатково звернула увагу, що внутрішній поділ лемківської люд-

ності мав не стільки релігійний вимір, а швидше був результатом протесту проти українського характеру Греко-католицької церкви [6, s. 143].

Іншу сторону проблеми поширення православ'я представив Я. Брускі. Дослідник звернув увагу на питання власності святинь, котре загальмувало процес поширення православ'я на Лемківщині і на Закарпатті [2, s. 154]. Справа в тому, що особи, які переходили від Греко-католицької до православної церкви стикалися з проблемою побудови храму, що тягло за собою додаткові фінансові витрати. Ситуацію часто ускладнював той факт, що при переході на православ'я цілої громади, вірні далі продовжували використовувати місцеві святині для релігійних практик, хоча, згідно з Конкордатом від 1925 р. усе рухоме і нерухоме майно греко-католицьких парафій належало Греко-католицькій церкві, а не місцевій громаді.

В працях істориків часто наголошується, що конфліктні ситуації іноді виникали через діяльність греко-католицького духовенства. Яку роль відіграли греко-католицькі священники на Лемківщині спробував дослідити П. Пшибильський. Згідно з його твердженнями, на Лемківщині, за винятком учителів та нечисельної інтелігенції, яка жила переважно в містах, греко-католицькі священники були головними пропагандистами української думки серед лемків [12, s. 62]. Більшість з них підтримувала ідею єдності церкви на національній основі. Проти виступала мала група священників, що походила зі старих священничих родів, пов'язана з лідерами староруського руху. Ці священники виступили за деполітизацію церкви і створення окремої єпархії. Польська сторона бачила в цьому процесі можливість ізолювати лемків від українців і подальшої їх колонізації, що й почалося з 1935 р. [12, s. 75–76].

Багато польських дослідників виводять причини виникнення ААЛ з швидкого поширення православ'я. На противагу їм, П. Пшибильський, пов'язує справу виникнення ААЛ з конфліктом між українцями і старорусинами в УГКЦ. Особливо в другій половині 1932 р. після загострення конфлікту появились тенденції до звільнення лемків від інституцій, котрі пропагували українські впливи [12, s. 76]. До ААЛ були включені деканати, де більшість становили нелемківські парафії, як наприклад Буковський, натомість поза її територію залишився Липківський деканат, де жило 13 тис. греко-католицьких вірних. На підставі цього, П. Пшибильський робить висновок про те, що в планах уряду, при творенні ААЛ, не було задоволення релігійних потреб лемків. На першому місці був намір відгородити населення з низькою національною свідомістю від українських впливів [12, s. 79].

Ґрунтовну монографію присвятив ААЛ Е. Сенко. Дослідник детально висвітлив процес виникнення ААЛ, дав загальну характеристику кліру і основні напрямки його діяльності. Автор відстоює позицію про вимушеність створення ААЛ з метою припинити поширення православ'я і “українського націоналістичного руху” [13, s. 181]. Для припинення наростання конфлікту, в ААЛ було прийнято рішення про виселення проукраїнських священників з Лемківщини на територію перемиської єпархії. Е. Сенко звернула увагу, що політика переселення проукраїнських священників не завжди була пов'язана з проблемою конфліктності між населенням і

греко-католицьким духовенством, яка призводила до переходу вірних на православ'я. Зокрема, дослідник наводить приклади, коли проти переселення проукраїнського греко-католицького священника виступала місцева громада. За його словами, діяльність священників не завжди була політичною, а часто виникала з їх почуття національної самосвідомості [13, s. 133–134]. Цей приклад ще раз свідчить, що на меті ААЛ була боротьба з українським рухом.

Підсумовуючи вище сказане, варто відзначити, що сучасна польська історіографія робить наголос на відмінності релігійних процесів на Лемківщині від інших територій заселених українцями. Окремі аспекти релігійного життя лемків знайшли своє неоднозначне висвітлення в наукових дослідженнях. Історики по різному інтерпретують досліджувані події беручи за основу той чи інший детермінуючий чинник. Таким чином, можна виокремити дві точки зору. З одного боку, дослідники намагаються розглядати зміни в церковно-релігійному житті в рамках міжконфесійних стосунків. Натомість, з іншої сторони говориться, що досліджувані події мали глибше підґрунтя і були складовою політичних процесів та вирішення національного питання в Польщі. У такому випадку слід вважати, що релігійні процеси на Лемківщині, у міжвоєнний період, були зумовлені цілою низкою факторів, кожен з яких здійснював свій вплив.

Вартим уваги і подальших наукових пошуків є питання впливу релігії на формування національної, чи етнічної самосвідомості лемків. Тобто, слід з'ясувати наскільки вибір конфесії був пов'язаний з релігією, а наскільки з традицією. Розгляд даної проблеми під таким кутом зору є актуальним, якщо врахувати, що церква в міжвоєнний період грала важливу роль у формуванні національної тотожності.

Список використаних джерел

1. Линкевич О. Польско-украинские отношения межвоенного периода в современной польской историографии / О. Линкевич // Белоруссия и Украина: История и культура. Ежегодник 2005/2006 / гол. ред. Б. Н. Флоря. – М.: Индрик, 2008. – С. 360–386.
2. Bruski J. Zakarpaciea Łemkowszczyzna. Podłożezwójzwruchu prawosławnegowokresiemiedzywojennym / J. Bruski // Łemkowicielemkoznawstwo w Polsce. – Т. V. / pod red. A. Zięby. – Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1997. – S. 146–159.
3. Bruski J. Nowe publikacje łemkoznawcze / J. Bruski // Języki Obce w Szkole. – 2001. – nr. 6. Specjalny (Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych). – S. 270–273.
4. Koko E. Metropolita Andrzej Szęptycki a państwo polskie w latach 1918–1939 / E. Koko // Metropolita Andrzej Szęptycki. Materiały z sesji naukowej / pod red. T. Stegnera. – Ostaszewo Gd.: Wydaw “Stepan design”, 1995. – S. 55–69.
5. Koko E. Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939 / E. Koko // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / pod red. P. Kosiewskiego i G. Motyki; Forum Europy Środkowo-Wschodniej, Fundacja im. Stefana Batorego. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000. – S. 132–145.
6. Krochmal A. Specyfika stosunków wyznaniowych na Łemkowszczyźnie w XX w. / A. Krochmal // Łemkowie i Lemkoznawstwo w Polsce. – Т. V. / pod red. A. Zięby. – Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1997. – S. 135–143.
7. Krochmal A. Stosunki między grekokatolikami i prawosławnymi na Łemkowszczyźnie w latach 1918–1939 / A. Krochmal // Łemkowie w historii i kulturze Karpat / pod red. J. Czajkowskiego. – Sanok: MITEL, 1995. – Cz. I. – S. 285–297.
8. Moklak J. Kształtowanie się struktury Kościoła prawosławnego na Łemkowszczyźnie w Drugiej Rzeczypospolitej / J. Moklak // Przez dwa stulecia: XIX i XX w. Studia historyczne ofiarowane prof. Wacławowi Felczakowi. – Kraków: Wydawnictwo ITKM, 1993. – S. 51–77.

9. Moklak J. Ukraińskie Nacionalno Demokratyczne Objednannia (UNDO) i Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna (URP) wobec polityki rządowej na Łemkowszczyźnie / J. Moklak // Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze. – 1996–1997. – T. V–VI. – S. 379–395.

10. Potocki R. Wokół sporów religijnych na Łemkowszczyźnie w latach 1926–1939 / R. Potocki // Biuletyn Ukrainoznawczy. – 2000. – nr. 6. – S. 99–111.

11. Prach B. Apostolska Administracja Łemkowszczyzny / B. Prach // Łemkowie w historii i kulturze Karpat / pod red. J. Czajkowskiego. – Rzeszów, 1995. – Cz. I. – S. 299–311.

12. Przybylski P. Rola duchowieństwa grekokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918–1947 / P. Przybylski. – Toruń : Wydawnictwo MADO, 2006. – 2006. – 294 s.

13. Senko E. Administracja Apostolska Łemkowszczyzny (1934–1947). Nieznane losy Łemków w Polsce / E. Senko. – Nowy Sącz : ALT, 2007. – 227 s.

14. Stepek J. Akcja polska na Łemkowszczyźnie / J. Stepek // Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji “Wisła” 1947 roku / pod red. W. Mokrego. – Kraków : Wydawnictwo “Szwajpolt Fiol”, 1997. – S. 340–344.

15. Stępień S. Główne nurty życia religijnego społeczności ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej / S. Stępień // Slavia Orientalis. – 1990. – nr. 1/2. – S. 113–125.

16. Stępień S. Obrządkie wschodnie Kościoła katolickiego / S. Stępień // Kościół katolicki w Polsce 1918–1990. – Warszawa, 1991. – S. 57–74.

17. Stępień S. Życie religijne społeczności ukraińskiej w II Rzeczypospolitej / S. Stępień // Polska–Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa / pod red. S. Stępnia. – 1990. – Tom I. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym. – S. 207–229.

18. Wójtowicz B. Życie religijne grekokatolików na Łemkowszczyźnie w XX wieku / B. Wójtowicz // Slavia Orientalis. – 1990. – T. XXXIX. – nr. 1–2. – S. 127–131.

19. Zięba A. Łemkowie i Łemkowszczyzna w historiografii polskiej / A. Zięba // Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce / pod red. A. Zięby. – Kraków : PAU, 1997. – S. 31–43. – (Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej / Polska Akademia Umiejętności; T. 5).

References

1. Linkevich O. Pol'sko-ukrainskie otnosheniya mezhuvoennogo perioda v sovremennoj pol'skoj istoriografii / O. Linkevich // Belorussija i Ukraina: Istorija i kul'tura. Ezhegodnik 2005/2006 / gol. red. B. N. Florja. – M. : Indrik, 2008. – S. 360–386.

2. Bruski J. Zakarpacie a Łemkowszczyzna. Podłoże i rozwój ruchu prawosławnego w okresie międzywojennym / J. Bruski // Łemkowie i Łemkoznawstwo w Polsce. – T. V. / pod red. A. Zięby. – Kraków : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1997. – S. 146–159.

3. Bruski J. Nowe publikacje łemkoznawcze / J. Bruski // Języki Obce w Szkole. – 2001. – nr. 6. Specjalny (Nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych). – S. 270–273.

4. Koko E. Metropolita Andrzej Szeptycki a państwo polskie w latach 1918–1939 / E. Koko // Metropolita Andrzej Szeptycki. Materiały z sesji naukowej / pod red. T. Stegnera. – Ostaszewo Gd. : Wydaw “Stepan design”, 1995. – S. 55–69.

5. Koko E. Polska historiografia po 1989 roku o relacjach polsko-ukraińskich w latach 1918–1939 / E. Koko // Historycy polscy i ukraińscy wobec problemów XX wieku / pod red. P. Kosiewskiego i G. Motyki ; Forum Europy Środkowo-Wschodniej, Fundacja im. Stefana Batorego. – Kraków : Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2000. – S. 132–145.

6. Krochmal A. Specyfika stosunków wyznaniowych na Łemkowszczyźnie w HH w. / A. Krochmal // Łemkowie i Łemkoznawstwo w Polsce. – T. V. / pod red. A. Zięby. – Kraków : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1997. – S. 135–143.

7. Krochmal A. Stosunki między grekokatolikami i prawosławnymi na Łemkowszczyźnie w latach 1918–1939 / A. Krochmal // Łemkowie w historii i kulturze Karpat / pod red. J. Czajkowskiego. – Sanok : MITEL, 1995. – Cz. I. – S. 285–297.

8. Moklak J. Kształtowanie się struktury Kościoła prawosławnego na Łemkowszczyźnie w Drugiej Rzeczypospolitej / J. Moklak // Przez dwa stulecia: XIX i XX w. Studia historyczne ofiarowane prof. Wacławowi Felczakowi. – Kraków : Wydawnictwo ITKM, 1993. – S. 51–77.

9. Moklak J. Ukraińskie Nacionalno Demokratyczne Objednannia (UNDO) i Ukraińska Reprezentacja Parlamentarna (URP) wobec polityki rządowej na Łemkowszczyźnie / J. Moklak // Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze. – 1996–1997. – T. V–VI. – S. 379–395.

10. Potocki R. Wokół sporów religijnych na Łemkowszczyźnie w latach 1926–1939 / R. Potocki // Biuletyn Ukrainoznawczy. – 2000. – nr. 6. – S. 99–111.

11. Prach B. Apostolska Administracja Łemkowszczyzny / B. Prach // Łemkowie w historii i kulturze Karpat / pod red. J. Czajkowskiego. – Rzeszów, 1995. – Cz. I. – S. 299–311.

12. Przybylski P. Rola duchowieństwa grekokatolickiego w kształtowaniu się opcji narodowych wśród Łemków w latach 1918–1947 / P. Przybylski. – Toruń : Wydawnictwo MADO, 2006. – 2006. – 294 s.

13. Senko E. Administracja Apostolska Łemkowszczyzny (1934–1947). Nieznane losy Łemków w Polsce / E. Senko. – Nowy Sącz : ALT, 2007. – 227 s.

14. Stepek J. Akcja polska na Łemkowszczyźnie / J. Stepek // Problemy Ukraińców w Polsce po wysiedleńczej akcji “Wisła” 1947 roku / pod red. W. Mokrego. – Kraków : Wydawnictwo “Szwajpolt Fiol”, 1997. – S. 340–344.

15. Stępień S. Główne nurty życia religijnego społeczności ukraińskiej w Drugiej Rzeczypospolitej / S. Stępień // Slavia Orientalis. – 1990. – nr. 1/2. – S. 113–125.

16. Stępień S. Obrządkie wschodnie Kościoła katolickiego / S. Stępień // Kościół katolicki w Polsce 1918–1990. – Warszawa, 1991. – S. 57–74.

17. Stępień S. Życie religijne społeczności ukraińskiej w II Rzeczypospolitej / S. Stępień // Polska–Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa / pod red. S. Stępnia. – 1990. – Tom I. Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym. – S. 207–229.

18. Wójtowicz B. Życie religijne grekokatolików na Łemkowszczyźnie w XX wieku / B. Wójtowicz // Slavia Orientalis. – 1990. – T. XXXIX. – nr. 1–2. – S. 127–131.

19. Zięba A. Łemkowie i Łemkowszczyzna w historiografii polskiej / A. Zięba // Łemkowie i łemkoznawstwo w Polsce / pod red. A. Zięby. – Kraków : PAU, 1997. – S. 31–43. – (Prace Komisji Wschodnioeuropejskiej / Polska Akademia Umiejętności; T. 5).

Gava P. M., graduate student of historiography and source the Institute of History, Political Science and International Relations, Carpathian National University. Basil Stefanik (Ukraine, Ivano-Frankivsk), Gava-1987@ukr.net

Religious processions in the Lemko Region in the interwar period: contemporary Polish historiography

The works of Polish historians published after 1989 and devoted to investigation the religious processes in Lemkos Region in interwar Poland were analyzed. The specific of this theme and level of its study by Polish historians was characterized. The controversial aspects of Lemkos' religious life and their reflection in contemporary Polish historiography were described.

Keywords: contemporary Polish historiography, conversion, Lemkos, Lemko Region, Apostolic Administration of the Lemko Region.

Гавва П. М., аспирант кафедры историографии и источниковедения института Истории, политологии и международных отношений, Прикарпатский национальный университет им. Василия Стефаника (Украина, Ивано-Франковск), Gava-1987@ukr.net

Религиозные процессы на Лемковщине в межвоенный период: современная польская историография

Проанализированы работы польских историков, опубликованные после 1989 года, в которых освещено религиозные процессы на Лемковщине в межвоенной Польше. Раскрыта специфика исследуемой темы и степень ее изученности польскими историками. Определены дискуссионные аспекты религиозной жизни лемков и их отражение в современной польской историографии.

Ключевые слова: современная польская историография, конверсия, лемки, Лемковщина, Апостольская Администрация Лемковщины.